

Angelo Ara, Claudio Magris

Trst, obmejna identiteta

Študentska založba, zbirka Claritas, Ljubljana 2001, str. 283, 5.900 SIT (ISBN 961-6356-72-0)

V zbirki Claritas Študentske založbe se je na knjižnih policah z dvajsetletnim zamikom od izdaje v izvirniku iz zgodnjih osemdesetih pojavilo delo Trst, obmejna identiteta. Skupaj sta ga napisala profesor moderne zgodovine na univerzi v Paviji Angelo Ara in profesor nemške literature na univerzi v Trstu Claudio Magris. Delo na esejistični način skozi kulturno in politično (mikro)zgodovino Trsta z okolico predstavlja pogled na tržaški problem z gledišča Italijanov. Avtorja v nizu krajših esejističnih poglavij podajata kronološki pregled duha časa na način njegovega odražanja v literaturi avtorjev delujoči ali izhajajoči iz tržaškega prostora.

Moderni Trst je nastal na začetku 18. stoletja s proglasom Karla VI. o varni in svobodni plovbi po Jadranskem morju l. 1717 in s cesarsko listino l. 1719, ki je proglasila Trst in Reko za prosti luki. Trst se je zlasti skozi 19. stoletje razvijal kot luka habsburške monarhije in na njegov razvoj lahko gledamo kot na državo-centrični modernistični projekt. Ta projekt je v predhodno relativno majhno in nepomembno mesto privabil številne etnično in profesionalno raznovrstne nove prebivalce ter pripeljal do izoblikovanja narodnostno pisanega prostora, v katerem so sobivali Italijani, Slovenci, Nemci, Judi, Hrvati, Grki, Srbi, Armenci, da naštejemo le nekatere. Avtorja se v delu naslanjata pretežno na pisanje avtorjev italijanske etnične pripadnosti. Največkrat na Itala Sveva, Scipia Slataperja in Gianija Stuparicha. Seveda pa Ara in Magris, izhajajoč iz svoje siceršnje preokupacije s srednjeevropsko kulturno in politično zgodovino, v delu omenjata celo plejado (tudi etnično slovenskih) avtorjev, ki so povezani s problemom tržaške identitete.

Branje kulturne, etnične in politične zgodovine Trsta je relativno lahkotno in zanimivo, a ne nujno vedno kratkočasno branje.

Če pustimo ob strani dejstvo, da mogoče slovenskemu bralcu, navajenemu domačega domoznastva in domoljublja do tržaške problematike, zvenijo nekatere oznake, ki jih podajata avtorja o političnih dinamikah v tržaškem prostoru 20. stoletja preostre, se nam poraja vprašanje, kaj v svojem profesionalnem in osebnostno preokupacijskem esejistično-subjektivističnem pristopu avtorja sploh želita povedati.

Mesto, ki je v svoji moderni obliki nastalo po cesarskem dekretu in je zlasti v celotnem prejšnjem stoletju bojevalo svoj notranji boj med italijansko-centrično in lokalno tržaško identiteto na obrobju, je s svojo obrobnostjo in nerazumljeno drugačnostjo produciralo avtorje, ki so izhajajoč iz lokalne specifikke ter oplojeni s takrat modnimi prej nihilističnimi kot ne idejami (ki so jih prebirali pri Ibsnu, Baudelairu, Nietzscheju, Joycu in ostalih sodobnikih) proizvajalo relativno majhne in zaprte krožke sorodno čutečih in mislečih avtorjev. Tržaški avtorji so k novoveški nezmožnosti bivanja bolj ali manj izvirno dodajali svoje osebne poetike. V njih se je zrcalila tudi, če že ne predvsem, tržaskost. Tržaskost kot običajno nerazumljeni identitetni prelom med lokalno drugačnostjo in nacionalnimi nivelizirajočimi identitetami, ki so po svoji imanenci nerazumevajoče za to drugačnost.

Delo, ki je pred nami, v tradicij opusa bolj znanega od obeh avtorjev (glej npr. Magrisova dela Habsburški mit, Donava, Mikrokozmosi), poskuša opisovati svetovljansko vsakdanjost tržaške obrobnosti. Podobno kot v novjšem Magrisovem delu Mikrokozmosi (1997), ki v kratkem izide v slovenskem prevodu, nam avtorja orisujeta svetovljanstvo, ki pa ga dejansko ni oziroma biva le kot latentna možnost. Te možnosti se zaveda le peščica sodobnikov, ki se ne pusti ujeti vprašanju nacionalne pripadnosti kot temeljnemu identitetnemu sidrišču. Če je v Trstu to sobivanje različnosti nekoliko manj problematično prisotno v 18. in 19. stoletju, se v 20. stoletju kaže tržaško vprašanje predvsem kot vprašanje (samo)odnosa italijanske nacionalne večine Tržančanov do italijanstva na eni strani in nezmožnosti preseganja narcizma majhnih razlik v odnosu do Slovencev in ostalih Slovanov.

Identiteta Trsta tako vedno ostaja kot nekakšen skupek hkratnosti, ki pa se nikoli ne transformirajo v mrežo svetovljanske odprtosti. Kot v zaključku pravita avtorja, ta hkratnost "ni sinteza, temveč mejno nasprotje; ni interakcija, temveč kopičenje, "nebeneinander", goli seštevek in heterogeno vzporejanje nepomirljivih nasprotij in sredožnih drobcev" (str. 244). Tržaški "nebeneinander" kot z različno intenziteto skozi zadnja tri stoletja obarvano stanje duha, je tista poglobljena drugačnost in kvaliteta Trsta. Ob branju tesnob tržaških avtorjev, ki pogosto, če ne odidejo drugam ali bolj ali manj tragično postanejo lepa mlada trupla, s staranjem zapadajo v pesimizem in pogoste melanholične nostalgije opise neke boljše preteklosti, se recenzetnu pojavlja vprašanje, kako lahko Tržščani pričakujejo, da jih bo razumel tujec, če sami ne morejo doumeti, kaj šele sprejeti, širin svoje drugačnosti in jo iz sobivanja in vsaj demografsko umirajočega mesta preleviti v kvaliteto.

Ob tem pa nam delo, zlasti skozi opise tesnob Tržščanov okrog zapleta ter razpleta prve in druge svetovne vojne, kaže, da se teritorialno oddaljeni veliki drugi, ko jemljejo v roke geopolitične škarje, ne ukvarjajo s (pluri)kulturnimi sobivajočimi nastavki in mikrozgodovinami. To nenazadnje kaže tudi zaplet in razplet balkanske krize. Na manj tragični ravni pa se problem obmejne identitete kaže v poskusih razumevanja in "reševanja" s strani državnih političnih elit. Te pač ne živijo in tudi ne dojemajo heterologije Trsta.

Na koncu nas avtorja, izhajajoč iz korepodence med Joycem in Svevom, vabita v odkrivanje Trsta, ki je po njuno spet aktualen, "ker je njegova odmaknejenost in obrobnost zrcalo splošnega položaja naše družbe". Čeprav je od pisanja dela minilo že dvajset let, težko rečemo, da se je tržaški bazen samoprepoznal v nastavljenih svoje hkratnosti in preseljen tržaški nebeneinander kot temeljno stanje tržaškega mikrokozmosa mimobežnih sobivajočih identitet obmejnega obrobja. Ob deklariranih med-sosedskih "dobrih namenih" je vsakdanjost Trsta še vedno prej strah in nezaupanje kot pa mikroglobalizacija identitetne pestrosti.

Analitično branje besedila, ki ga ponujata Ara in Magris, nam prej podaja odgovor, čemu je temu tako, kot pa vzpostavlja tržaško svetovljanstvo in obuaja habsburški mit. Identitetne težave obmejnega obrobja, z vsemi strahovi glede sobivajoče nespoznava-ne in nerazumljene drugačnosti, ki se v literarni poetiki nakazuje kot možna preseganja, niso še realizirane v duhu vsakdanjega tržaškega bivanja. Trst, obmejna identiteta je delo, ki nam pomaga razumeti zakaj je tako.

Blaž LENARČIČ

Zdravko Mlinar (ur.)

Local development and socio-spatial organization. Trends, problems and policies: The case of Koper, Slovenia. Local Government and Public Service Reform Initiative

Open Society Institute, Budapest 2000, 92 str., ISBN 963 7316 65 5

Mestna občina Koper je ob prehodu v novo tisočletje dala pobudo za širšo raziskavo o spremembah v življenjskem okolju v naslednjih dveh desetletjih, ki so jo poimenovali "Razvojni projekt Koper 2020". Kot nosilec sociološkega dela raziskave je bil k sodelovanju povabljen tudi Zdravko Mlinar, in sicer z namenom obravnave socioloških vidikov prostorskega razvoja mestne občine. Ožji cilj tega projekta je bila oživiljanje starega mestnega jedra Kopra, medtem, ko je Mlinarja bolj zanimal posameznik in njegov dom (individualizacija in globalizacija).

Na podlagi tega sodelovanja je bil izdan žal nekoliko spregledan zbornik z naslovom *Local development and socio-spatial organization. Trends, problems and policies: The case of Koper, Slovenia*, ki predstavlja (na primeru Mestne občine Koper) ugotovitve sociološke raziskave v zvezi z družbeno-prostorsko organizacijo vsakdanjega življenja in teritorialnega upravljanja, ki direktno vpliva nanjo.

Raziskava je sestavljena iz treh delov:

1. del predstavlja proučevanje bivalnega okolja s prostorsko časovnega vidika, ki ga je opravil Zdravko Mlinar,